

honor; és ver que yo t'am ---», *Curial* (NCL. I, 37.12), conseqüent en això car també més enllà «seré avar en guardar lo *thesor* ---» (I, 247), de manera que cal comptar més o menys influència de l'ambient savi, renaixentista, en aquesta variant; tot i que no és que si- 5

Però en el gran poema de Jaume Roig, és molt dubtós que sigui d'ell: «la vella enterca, / puys que mals cerca / --- / ire-la Déus / e, si quan mor, / del seu *tesor* / queucom ne sobra, / may algú'n cobra / dels seus tampoc: / d'ells se trau joc», car el ms. i l'ed. de Val. 1561 per Siurana-Valentí porten *tesor*, encara que Chabàs hi hagi posat *tesor* (potser traient-ho d'una o les dues primeres eds.); sembla haver-n'hi algun cas (crec rar) en Llull: «qui ha temprança no ha mester *metje*; temprança és *thesor* de vida», *Mil Proverbis* xv, 6 (p. 416).¹

La -r- adventícia en aquest mot és sobretot cosa de França i del català, si bé se cita un venec. ant. *tesoro*, i àdhuc es va repetint que hi hagué tal variant en cast. ant., però no n'he trobat confirmació: el fet és que en DCEC/DECH, TESORO, només consta castellà ant. *tesoro*.

En les llengües de França la -r- es troba pertot des de l'Edat Mitjana. Amb la diferència que en francès *trésor* amb -r- ja apareix copiosament en els Ss. XI-XII (*Alexis*, *Roland*) i fou sempre general en les fonts de llenguatge popular, mentre que en llengua d'oc predominava *tesaur* sense -r- en la llengua antiga: p. ex., en *Flamenca* «quan Guilhem vi la bell' ensenha / del ric *tesaur* qu'Amors l'ensenha» (v. 2496), també en dos trobadors clàssics de c. l'a. 1200 (Vaqueiras i Sordel) i igualment en altres dos testimonis de la *Chrest. d'Appel* (gloss., p. 311); cert que també hi apareix amb r, però molt menys, a l'E. Mj.: tanmateix *tesaur* 35 i *trasaur* en el *Jaufré*, de data intermèdia entre Vaqueiras i *Flamenca*, i un doc. de *tesaur* l'a. 1401 a Avinyó; i hi ha encara *tesaur* el 1583 (si bé és en el Bearn, ja quasi hispànic).

Després en oc. la forma *tesor* s'obre pas abassegadorament, però que això és manlleu del fr. està a la vista, per o av. Així ja el tol. Goudouli c. 1610, i avui si no m'error ho diuen així pertot (Prov., Mars., Roine i fins al llemosí, on se cita *tesor* i *-aur* però no sé si és realment viu); cf. FEW XIII, 310-2. D'altra banda hi ha alguna penetració ja antiga del mot amb tr- en dialectes del germànic occidental, car hi hagué (no sé si gaire documentats) *treso* en a.-al. ant. i *tresur* en b.-al. ant. abans de l'a. 1000, que no és clar que es puguin considerar antigues penetracions gal·liques; per bé que ho siguin l'angl. *treasure* (allí, però, *tesor* ja en el S. XII), a.-al. mj. i b.-al. mj. *tesor*.

Per a l'explicació d'aquesta epèntesi de -r- ha estat bàsic el treball de Niedermann (*Festschr. Gauchat*, 1926, p. 41): se sol admetre la seva tesi que és deguda a «repercussió» de l'altra -r-; no és ben bé el cas, més freqüent, -rT- > rtr (*murtra*, *cartró*, *tartrana*) ni el d'una -r- engendrada per una l del mateix mot (això ben freqüent), però no trobo rebutjable la idea. El perquè de l'àrea geogràfica del fenomen, que seria 60

raó decisiva si es trobés favorable a aquesta explicació, no s'ha donat per part de Niedermann ni de ningú. Car en tot cas, de l'exposició dels fets que acabem de fornir, resulta clar que es tracta d'un fet restringit i bastant coincident amb l'àrea «gallo-romànica» lato sensu, i estrany al romànic itàlic i de l'Oest. Ara bé aquella és la zona on -u va caure des d'antic i les terminacions de tipus E/I i U/O van anar des d'antic, en forma progressiva però ràpida, a una completa neutralització. THESAURU i TRES AURI venien, per tant, a coincidir-hi.²

Anem, doncs, a admetre que hi cooperà una etim. pop. Em sembla que aquest factor degué ajudar molt a la repercussió. ¿Seria també perquè en -aur la r, essent implosiva, tenia més força que en -oro o -AURU, essent en aquest cas intervocàlica? Potser també. Però el considerable desnivell entre la importància de la intrusió de -r- entre el fr. i cat. *tesor* i l'oc. *tesaur* (més que *tesaur*) no veig clar que pugui explicar-se pel fet que en aquesta llengua hi ha diftong i en aquelles no. Més forta la -r en -or que en -aur? Qui sap, però fa por que anem massa enllà en el subtilitzar fonètic. Potser no hi anem tant si ens fixem que en la llengua dels trobadors el numeral TRES sol aparèixer en les formes *trei* (o bé *treis*) tant com en *tres*, que si de cas és femení (i per tant ja no podria incitar a l'etimologia pop. 'tres ors'); o bé cas compl. plural i tampoc podia afectar tant a un *tesaur* singular; en canvi en francès hi podia ajudar encara una interpretació de *tres*-sota la guia de *très* 'molt', per més que aquest sigui adverb i no pas adjectiu.

Concretem el fet de *trei*. La proporció de la forma *trei* en occità antic, si reparem en els exs. recollits per Appel, és considerable en l'època trobadoresca: 4 casos de *trei* i un de *treis*, contra 5 de *tres* en cas complet i 2 en femení. Notem que, en canvi, en cat. a penes hi hagué mai altra forma que *tres*, i no havent-hi el fre del joc *trei/tres* la influència d'aquell podia actuar desbridatament. En conclusió em sembla prudent admetre que en la gènesi d'aquesta anomalia va cooperar, com és tan corrent, amb el motor fonètic, una influència psicològica, d'etimologia popular.

DERIV.: *Tresorer* [Llull]: «L'abat --- e lo cellerer passaren davant un --- loc abundós d'aygües, de camps --- lo cellerer --- envejava que aquell loc'n fos de lur abadia --- l'abat demanà al cellerer si lo *tresorer* tenia tants diners --- respòs lo cellerer que los diners que tenia lo *tresorer* eren mester a pagar los deutes --- de un castell que havien comprat», *Blanq.* II, 1.1.26; en lexicografia des de Busa-N. «*tresorer*: prefixctus erarii». El *DAG.* el documenta en JnEsteve i a Bna. 1472; *AlcM*, 3 dades amb tr- (1330, Cerimonijs i BMetge) i dues sense la r (Eiximenis i *Ordinacions Palatines*).

Tresoreria ja doc. del S. xv: «Hem sabut que en la casa de nostra molt cara muller la Reyna --- no ha re capté algú ne al menjar de les dones, donzelles e altre companya, ne a les altres necessitats que y són; e ja menys hi ha alcun de la sua *tresoreria* que hi proveesque ---», carta de 1407 del rei Martí (Caretà,